

Міністерство освіти і науки України
Український католицький університет
Факультет суспільних наук

Кафедра соціології

Дипломна робота
**СОЦІАЛЬНІ ТРАЄКТОРІЇ В РОДИНАХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ З ПОЛЬЩІ
ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ В С. СОКІЛЬНИКИ ЛЬВІВСЬКОЇ
ОБЛАСТІ**

Виконала студентка 4 курсу
бакалаврату за спеціальністю
«Соціологія», групи ССО-17Б
Марко Соломія Олександрівна

Науковий керівник:
к.с.н., доц., завідувач
кафедри соціології **Сусак В.**

Львів 2021

ЗМІСТ

Вступ	2
Розділ 1. Теоретична та емпірична основа дослідження соціальних траєкторій в переселених родинах	5
1.1. Соціальні та життєві траєкторії як феномен у соціологічних дослідженнях	5
1.2. Історичний контекст переселення українських родин з Польщі до УРСР в 1940-х роках. (3-5 стор.)	
Висновки з Розділу (1-2 стор.)	
Розділ 2. Методологія авторського порівняльного дослідження соціальних траєкторій в родині переселенців з Польщі в с. Сокільники Львівської обл. 8-10 стор.)	
2.1. Інтерпретація базових понять, робочі гіпотези та операціональна схема дослідження (5-7 стор.)	
2.2. Методи збору інформації та метод аналізу даних (2-5 стор.)	
Розділ 3. Емпіричний (8-9 стор.)	
3.1. Соціально-генеалогічна діаграма родини Марко - переселенців з Польщі в с. Сокільники Львівської обл.(7-9 стор.)	
3.2. Порівняльний аналіз соціальних траєкторій членів родини Марко (2-4 стор.)	
Висновки з Розділу.	
Висновки (2-3 стор.)	
Список літератури і використаних джерел.	
Додаток.	

ВСТУП

Актуальність дослідження. У дослідженнях, присвячених конкретному осмисленню проблеми соціальних страт, соціологи розглядали в якості головного елемента не конкретну особу, а певну визначену сімейну одиницю.

Однак у процесі розвитку техніки вибору репрезентативних зразків, тобто способу, при якому в якості головного елемента розглядається конкретна особа-індивід, даний підхід соціологами був відкинтий. Залишається шкодувати, що один із способів детермінації випав з поля зору сучасної теорії.

Протягом багатьох років дослідники-соціологи роблять спроби проведення реконструкції «Сімейності» (спадкоємності) в загальних питаннях теорії стратифікації і соціальної мобільності. Для прикладу, ми розглядаємо статус «соціальний» в якості атрибута сімейних груп, а не ізольованих індивідів. Останні мають статус «Професійний», що не одне і те ж. Ідея соціального статусу як атрибута сім'ї призводить до поняття сімейних соціальних траєкторій в якості послідовних соціальних статусів однієї «сім'ї». Власне під сім'єю, яка існує в протягом досить тривалого проміжку часу, дослідники розуміють «одиницю», яка ділиться і відновлюється в кожному поколінні, не порушуючи наступності, а надаючи їй більш складний і цікавий характер. Так само ми вважаємо, що в сучасному суспільстві— за контрастом з кастовим чи командно-адміністративним товариствами — нормальний соціальний статус не може передаватися у спадок, від батьків до дітей. Батьки можуть лише зробити доступними або передати елементи (економічні, культурні, соціально-просторову локалізацію тощо) з яких складається соціальний статус. Відтворення здійснюється зовсім не механічно, це процес динамічний. Дані принципи дозволяють реконструювати соціологію страт і соціальної мобільності, в якій жінки, нарешті зайняли своє місце, так само як і родинні зв'язки, а також багато інших феномени (наприклад, зростаюча

диференціація освітніх, професійних і соціальних траєкторій дітей з однієї сім'ї.

Ця теоретична передумова повинна ґрунтуватися на відповідних спостереженнях: ось чому важливо досліджувати «історії сімей переселенців» як новий інструмент соціального спостереження. В нашій державі існує велика кількість переселенців з сусідньої Польщі про коріння яких нам майже нічого невідомо, а також невідомо, як склались соціальні траєкторії нащадків цих переселенців. Тому, на нашу думку, досить актуальним в наш час є дослідження соціальних траєкторій в родинях переселенців.

Мета роботи: порівняти соціальних траєкторій репрезентантів чотирьох поколінь в родині переселенців з Польщі в с. Соکیلники Львівської області в 1940-х рр.

Відповідно до мети визначенні наступні **завдання дослідження.**

1. З'ясувати феномен соціальних та життєвих траєкторій з перспективи соціологічних досліджень.

2. Висвітлити історичний контекст переселення українських родин з Польщі до УРСР в 1940-х рр.

3. Розпрацювати програмні компоненти та інструментарій авторського порівняльного дослідження соціальних траєкторій в родині переселенців з Польщі в с. Соکیلники Львівської обл. в 1940-х рр.

4. Сконструювати соціально-генеалогічну діаграму родини Марко - переселенців з Польщі в с. Соکیلники Львівської обл. в 1946 р.

5. Здійснити порівняльний аналіз соціальних траєкторій членів родини Марко.

Об'єкт дослідження за критерієм загальної проблеми: міжпоколіннєві подібності та відмінності в розширеній сім'ї за параметрами соціальних траєкторій.

Об'єкт дослідження за критерієм носія проблеми: родини переселенців з Польщі в с. Соکیلники Львівської області в 1940-х рр.

Предметом дослідження: Міжпоколіннєві подібності та відмінності в

соціальних траєкторіях в родині Марко – переселенців з Польщі в с. Сокільники Львівської області в 1946 р.

Теоретико-методологічні засади дослідження.

В якості операціональної схеми дослідження ми обрали формат соціально-генеалогічної діаграми досліджуваної родини Марко. В якості методологічної основи для побудови цієї діаграми взято метод соціальних генеалогій, що коментуються та порівнюються, яку розробив французький соціолог Д. Берто (В. Сусак, 2000). Цю методологію для реалій українського суспільства адаптував В. Сусак у форматі навчального посібника «Жива історія моєї родини» (В. Сусак, 2000).

Проводився збір даних про членів родини методом віч-на-віч інтерв'ю, а також опрацьовувалися особисті документи членів родини Марко.

Респондентами віч-на-віч інтерв'ю виступали родичі авторки роботи, які володіють найбільшою кількістю спогадів і знань про членів родини Марко. Для проведення інтерв'ю було використано перелік 12-ти пунктів, представлених вище.

Базові робочі гіпотези дослідження.

1. Віросповідання партнера у подружжі є одним з ключових факторів, які впливають на зміну віросповідання особи.
2. Віросповідання після одруження частіше міняють жінки.
3. Зміна професії найчастіше була одним з наслідком депортацій та політичних переслідувань, а не власного бажання та амбіцій індивіда.
4. Шлюб з іноземним партнером дозволяв уникнути примусових депортацій та політичних переслідувань.
5. У кожного наступного покоління збільшується вік вступу у шлюбні відносини
6. Особи, які зазнавали депортацій чи політичних переслідувань більшою

мірою брали участь у громадській діяльності

Емпірична база дослідження.

Джерелами даних для проведення інтерв'ю були респонденти, а саме члени родини, інформація про яку була основою для побудови соціально-генеалогічної діаграми. Усього було взято 11 інтерв'ю у 11 членів родини Марко. Розширені дані були про 25 осіб, мінімальні дані- про більше ніж 30 осіб.

Структура роботи.

Дипломна робота складається з: вступу, трьох розділів, висновків, списку джерел та наукової літератури, який налічує 26 позицій, та 28 пунктів додатків. Основний текст дипломної роботи містить два рисунки і складає 33 сторінки.

Розділ 1. Теоретична та емпірична основа дослідження соціальних траєкторій в переселених родин

1.1. Соціальні та життєві траєкторії як феномен у соціологічних дослідженнях

Термін «траєкторія» пішов від латинського терміну «trajectories» («той, що стосується переміщення»). Загальне визначення цього терміну – неперервна лінія, яку описує матеріальна точка (чи тіло) під час руху. Семантичний аналіз терміну «траєкторія» дозволяє виділити три ключові смислові складові:

- 1) об'єкт, траєкторія якого розглядається;
- 2) рух (переміщення з однієї точки в іншу);
- 3) простір, в якому відбувається цей рух.

У фізиці термін «траєкторія» найчастіше застосовується до фізичного тіла. Для побудови траєкторії тіла досить знати початкові умови (початкове положення тіла і його початкову швидкість), а також діючі на нього сили. Рівнодіючі сили, що діють на тіло, визначають напрямок і вид траєкторії його руху. При цьому сили можуть діяти на тіло як ззовні, так і зсередини (Яворський, Детлаф 2007).

Використовуючи логіку і аналогію до фізичних процесів, можна розглянути поняття «траєкторія» стосовно життєвого шляху людини. Отже, об'єкт, траєкторію якого ми розглядаємо, це індивід, який проходить свій життєвий шлях, специфіка якого в тому, що він суб'єкт і здатний до недетермінованої ззовні активності.

Історія життєвого шляху - одне з понять, які відносно недавно проникло у науковий світ. Спочатку воно використовувалось в дослідженнях етнологів, пізніше поширилось і в соціології. Говорячи про життєвий шлях, маємо на увазі що життя - це нерозривна сукупність подій деякого індивіда, яку потрібно сприймати як єдине вираження суб'єктивних і об'єктивних інтенцій, задуманих і як історія, і як розповідь про цю історію (Мещеркіна, 2002).

Життєвий шлях завжди обумовлений історично. Соціально-політичні трансформації, темп зовнішніх перетворень впливають на розвиток особистості. Навіть якщо особистість має стійкі політичні переконання, в період стихійних змін може відбутися їх деактуалізація і, відповідно, оновлення. У процесі життєвого шляху людина засвоює певні елементи існуючої культури: символи, смисли, цінності, норми.

Французький вчений П. Бурдьє стверджує, що «траєкторія» є більш вузьким поняттям в порівнянні з біографією. Якщо біографію ми розуміємо як деяку «об'єктивну» послідовність подій, про яку невідомо – чи володіє вона цілісністю або, навпаки, аморфна, то «траєкторія» виступає у вигляді конкретної форми, цільної, осмисленої і обумовленої, в яку оповідач (головна дійова особа) з власної волі наповнює об'єктивним матеріалом біографії в осмисленою єдністю і для дослідників, і для діючих індивідів (Мещеркіна Е. Ю., 2002).

П. Бурдьє стверджує, що вивчення життєвої траєкторії ґрунтується на автобіографічному оповіданні, яке завжди в тій чи іншій мірі обґрунтовується прагненням наділити описувані події змістом, виявити їх причину, показати взаємозв'язок. Окремі події і етапи життя – це «точки» життєвої траєкторії, які є послідовними і взаємодоповнюючими, та є частинами єдиного цілого – людського життя (Мещеркіна Е. Ю., 2002).

Життєві траєкторії можуть бути типовими. У таких траєкторіях послідовність оприділяється наперед, так як відбуваються типові ключові події, які трапляються в житті багатьох людей: народження, навчання, включення в певні соціальні групи, одруження, і тд. В цьому випадку йдеться про потік подій (Kurakin, 2017).

Іншим способом будування траєкторії є коли дослідник вивчає не якусь фактичну траєкторію, а ідеальну траєкторію як загальний принцип. Наприклад, в природничих науках балістична траєкторія - це уявна крива або сукупність кривих, які зображують принцип руху об'єктів в гравітаційному полі. Так само в суспільних науках цей принцип може бути сформульований у

вигляді певної смислової конструкції, як наприклад маргінальність, аскетизм, ескапізм і тд. Також траєкторія може виступати абстрактною моделлю, яка не зводиться до життєвого шляху людини. Такий метод використовується в соціологічних та економічних дослідженнях для аналізу закономірностей впливу одних подій і факторів життя людини на інші в часовій перспективі (Kurakin, 2017).

На соціальні переміщення особистості впливають:

- здібності, цілі індивіда
- особливості соціального середовища і сукупність ситуацій, що безпосередньо впливають на індивіда
- зміст сформованих установок, стереотипів, цінностей, «картин світу» людини;
- адаптованість особистості, її нормотипічну поведінку;
- соціальну ідентичність
- ступінь її незалежності, впевненості, розкнутості, ініціативності, незакомплексованість (Нятіна, 2017)

Таким чином ми пропонуємо розглядати соціальну траєкторію, як запропонувала А. І. Ковальова, в декількох аспектах:

- вплив зовнішнього середовища;
- суб'єктність;
- диспозиція особистості в процесі соціалізації (Богданова, 2009).

Дослідники виділяють в процесі соціалізації дві фази: соціальну адаптацію та інтериоризацію (інтерналізацію).

А. І. Ковальова (Ковальова, 2004, с. 114) розглядає соціальну адаптацію як пристосування індивіда до соціально-економічних умов, рольових функцій, соціальним нормам, середовищу життєдіяльності, а інтериоризацію відповідно як процес включення соціальних норм і цінностей у внутрішній світ людини.

Зазначений поділ свідчить про те, що процес соціальної адаптації включає в себе два принципово різних етапи:

- пристосування до соціальних умов і норм (може, навіть формальний), яке цілком піддається зовнішній фіксації (наприклад, успішне навчання в школі або інституті, результати праці, здоровий спосіб життя та ін.) і тому є зовнішньою стороною соціалізації;

- включення соціальних норм і цінностей в структуру особистості, прийняття їх «як своїх», що можна фіксувати тільки як суб'єктивну оцінку індивіда, і тому ця сторона соціалізації є внутрішньою. (Ковальова, 2004)

Перший етап пов'язаний із соціальною адаптацією, а другий – з інтерналізацією соціальних норм і цінностей. Таким чином, результативність соціалізації можна розглядати як сукупність двох показників: зовнішнього – соціальна адаптація до соціальних умов і внутрішнього – інтеріоризація соціальних норм і цінностей.

Будь-яка система координат передбачає наявність точки відліку, і якщо вісь часу має точкою відліку початок життя індивіда, то по осі результативності соціалізації критерієм поділу повинна бути соціалізаційна норма. (Ковальова, Луків, 1999) За А. І. Ковальновою (Ковальова, Луків, 1999: 235), соціалізаційна норма є проекцією соціальності на людину, яка здійснюється агентами соціалізації і самим індивідом.

Міра освоєння громадських якостей індивідом матеріалізується в соціальних проектах, які варіюються в широких рамках соціального життя конкретного суспільства. В результаті людина артикулює і актуалізує свою соціальну природу, здійснюючи в запропонованих суспільством межах власний вибір (Ковальова, 2001).

Рухаючись в соціальному просторі, реалізуючи задумане або терплячи поразку, індивід оцінює можливості соціальної системи, її справедливість, рефлексує з приводу кінцевих цілей, які колись були поставлені і які довелося переглядати, співвідносячи з обставинами (Мещеркіна, 2002).

В цій роботі ми розглянемо біографічний метод, предметом якого є життєвий шлях особистості. Основоположниками біографічного методу слід вважати У. Томаса та Ф. Знанецького. Саме їхня книга “Польський селянин в

Європі та Америці”, яка була опублікована в 1918-1920 роках, стала першою соціологічною роботою, яка “узаконила” використання особистих документів, листів, автобіографій під час аналізу соціальних процесів. (И. Девятко, 1998, с. 40) Ця робота базувалась на масштабному дослідницькому проекті, присвяченому проблемам соціальної адаптації сімей польських селянинів, які емігрували в США. (А. Ганжа, А. Зотов, 2002) Предметом дослідження були сім’ї польських селян і їх адаптація до нового устрою після переїзду і переходу від звичних форм соціальної організації.

Більше ніж на 300 сторінках цієї роботи автори розповідають історію життя польського іммігранта Владека. Описується як і ранній період його життя так і переїзд з сільської місцевості в Америку. Це і є прикладом того як людина переживає процес деорганізації. Також У. Томас та Ф. Знанецький публікують більше ніж 700 листів іммігрантів, які переїхали в США, до своїх сімей, які залишились в Польщі, матеріали з польських газетних архівів, записи соціальних служб тощо. Ціль кожного джерела - продемонструвати не лише особливості польської сім’ї та суспільного життя, а й проблеми та труднощі, викликані міграцією в великі індустріальні міста Америки. (Г. Соловьев, 2018, ст. 62)

У. Томас і Ф. Знанецький вважали, що соціальні процеси потрібно розглядати як результат постійної взаємодії свідомості індивіда та об’єктивної соціальної реальності. (И. Девятко, 1998, ст. 41) Таким чином особистість виконує дві ролі - активного суб’єкта та продукта соціальної взаємодії. Використовуючи біографічний метод, дослідник намагається встати на позицію “актора” та відтворити світ, в якому він живе та конструює для себе реальність. В результаті можна зібрати “історії життя” у єдине джерело інформації про механізми конструювання суспільства. Іншими словами з “історій життя” дослідник може отримати рефлексивне визначення та оцінювання індивідом себе та власного життя протягом тривалого часу. (К. Алексенцева-Тімченко, А. Мельніков)

Ф. Знанецкий був переконаний, що метод вивчення особистих документів є пріоритетним для дослідника. Особливість його полягає в тому, що дослідник розглядає автобіографа в соціальному оточенні, середовищі, і він сам створює єдине ціле. (Г. Соловьев, 2018, ст. 62) Завдання соціолога - “побачити це середовище так як його бачив автор своєї біографії, дізнатись ставлення автора до середовища і яким чином елементи соціального середовища формують частину свідомості особистості індивіда, оскільки вплив людей і речей на нашу свідомість залежить не тільки від того, що вони представляють для інших, а й від того, чим вони є для нас, в нашому практичному до них ставленню”. (Ф. Знанецкий, 1989, ст.108)

У 1920-1940-х рр. біографічний метод набув популярності серед представників Чиказької школи, звідки вже вийшов цілий напрям біографічних досліджень - вивчення культурної проблематики груп іммігрантів, способу життя злочинців і девіантних груп, виникнення злочинів в історії життя. (В. Журавлев, 1993, ст. 27) Дослідження відображали як проблеми окремої особистості, так і організацій, соціальних груп («Бродяга» Н.Андерсона, «Джек Роллер» К.Шоу, «Банда» Ф.Трешера і т.д.). Також поступово з’являвся особливий інтерес до польових досліджень і методів. Тому все більше досліджень починали будуватись на основі спостережень під час прогулянок, записів бесід з людьми, а також використання документів та статистичних матеріалів. (Г. Соловьев, 2018, ст. 63)

В 1930-х рр. виходить якісне дослідження “Безробітні в Марієнталі”, яке підтримує концепцію біографічного методу. Предметом дослідження було безробіття в Австрії та соціально-психологічні наслідки цього явища. Нижче представлені методичні уроки “Безробітних в Марієнталі” підсумовані П. Лазарсфельдом:

1. для охоплення соціальної дійсності необхідне поєднання якісних і кількісних методів;
2. повинні бути виміряні об’єктивні факти і суб’єктивні установки;

3. сучасні спостереження повинні бути доповнені історичним матеріалом;
4. потрібно застосовувати приховані спостереження за спонтанним життям і прямі, заплановані опитування. (Е. Рождественская, 2012)

Особливістю біографічного методу слід вважати сконцентрованість на унікальних аспектах історії життя людини і на суб'єктивному підході до опису життя, кар'єри, історії кохання тощо. Фокус дослідника націлений на документальний чи усний опис подій з точки зору актора, що в медицині називається анамнезом. Біографічний метод має “етнографічне” коріння. До прикладу, культурні антрополози або ж історики часто змушені покладатись на усні історії чи мемуари при вивченні “доісторичних” спільнот, які не мали писемної традиції. (И. Девятко, 2003, ст. 13)

Як вже було зазначено, предметом цього методу є життєвий шлях особистості, а саме вивчення усього життя особистості, його динаміки, “ролі” в соціумі, отриманого досвіду тощо. Відповідно до М. Колі біографічне дослідження має свої нормативні вимоги:

- 1) воно повинно розглядати життя індивіда в цілому;
 - 2) брати до уваги взаємозв'язок індивідуальної історії життя і життя спільноти;
 - 3) осмислювати інтерпретаційні активності акторів повсякденності.
- (Е. Нечаева)

Н. Дензін визначив, що “...біографічний метод окреслює переживання і визначення однієї особи, однієї групи або однієї організації в тій формі, в якій ця особа, група, організація інтерпретують ці значення. До матеріалів життєвої історії відносять будь-які записи чи документи, включаючи “історії випадка” соціальних організацій, які проливають світло на суб'єктивну поведінку індивідів і груп”. (N. Denzin, 1989, p. 183)

Інша фундаментальна відмінність біографічного методу - його спрямованість на відтворення історичної, розгорнутої в часі, перспективи

подій. Використовуючи цей підхід, соціолог перетворюється на соціального історика. Саме розповіді звичайних людей про їхній життєвий шлях відображають історію соціальних інститутів та змін. Це також стає можливістю розглянути “офіційні” версії історії, написані з позиції провладних класів, через призму інших, нижчих, непривілейованих соціальних груп. (И. Девятко, 1998)

“Хто говорить і кого слухають - це політичні питання; факт, який стає особливо очевидним, коли голос отримують люди, які мають низький статус і владу”. (М. McCall, J. Wittner // Н. Becker, М. McCall, 1990, р.47)

Б.Г. Ананьєв стверджував, що “особистість завжди конкретно історична, вона продукт своєї епохи і життя країни, сучасник і учасник подій, які складають історію...Тому вивчення особистості неминуче стає історичним дослідженням не тільки процесу її виховання і становлення в певних соціальних умовах, а й епохи країни, громадського ладу...”. Також Б.Г. Ананьєв наголошував, що життєвий шлях це “історія формування та розвитку особистості в певному суспільстві, сучасника певної епохи, однолітка певного покоління”. (Б. Ананьєв, 2010, ст. 104-105) Іншими словами автор вважав, що шлях особистості важливо розглядати не через певну локальну призму, яка відображала б порядок притаманний для спільноти індивіда, але й взяти до увагу загальний історичний контекст країни, епохи тощо.

Важливо розділяти біографічні (автобіографічні) історії й так звані усні історії. “Усна історія” це відтворення історичних подій. Тобто беруться до уваги історичні знання про події, причини тощо, ігноруючи суб’єктивний досвід індивіда. Усні історії від безпосередніх учасників подій використовуються для накопичення історичного і фактичного знання. (И. Девятко, 1998, ст.43)

Слід виокремлювати три основні типи “історій життя”: повні, тематичні, відредаговані. Повна “історія життя” окреслює весь життєвий досвід індивіда - від народження до смерті. Головна відмінність тематичної “історії життя” полягає в фокусі на одному етапі життєвого циклу. Відредагована “історія

життя” може відноситись як до повної так і тематичної. Її відмінність - провідна роль соціолога-інтерпретатора, ціль якого організувати біографічний матеріал відповідно до теоретичної логіки. В ході дослідження існує ймовірність редагування вихідної розповіді суб’єкта для того, щоб відповісти на поставленні в дослідженні питання. (И. Девятко, 1998, ст.43)

В біографічних дослідженнях кінця 20 століття в Європі Х. Бурдє виокремлює чотири напрямки:

1. Дослідження соціальної обумовленості життєвих шляхів. Це, наприклад, дослідження професійних біографій, розділених/нерозділених по гендерному принципу тощо. Фокус лягає на соціальні механізми регулювання життєвих траєкторій, які погоджують вікову диференціацію, соціально-класове розшарування тощо.
2. Дослідження, націлені на реконструкцію соціального досвіду і його смислових структур. Прикладом може бути дослідження свідомості робітничого класу, колективної історичної свідомості тощо. Таким чином можна з’ясувати спосіб побудови особистого досвіду і внутрішньої структури матриць пояснення / тлумачення.
3. Окремо можна виділити напрямок який спрямований на вивчення генезису образів досвіду і смислових структур, наприклад, як відбувається процес соціалізації і інтерналізації культурних зразків.
4. Останній напрямок допомагає в обґрунтуванні теоретичних концепцій, наприклад, в психології розвитку тощо. Як результат тут виступає емпірично обґрунтоване знання про природу психічної і соціальної поведінки. (Е. Рождественская, 2012)

Наразі в соціології виділяють кілька підходів до вивчення індивідуальної біографії:

- вивчення біографії як послідовності подій, що трапились з індивідом. Задача дослідника - відновити біографії як цілісну, безперервну послідовність фактів, зіставлення їх з історичним і соціальними

контекстами і реконструювати мікроісторії, історії соціальних груп, поколінь;

- визначення причинно - наслідкових зв'язків подій, мотивації дій, стереотипів і установок по відношенню до тих чи інших соціальних явищ;
- розгляд біографії як послідовності «статусних пасажів», інституалізованих переходів від одного статусу в інший;
- погляд на біографію як на соціальний конструкт. Співрозмовник знайомить співрозмовника з історією свого життя через ряд подій, однак факт їхньої правдивості не грає важливої ролі для дослідження. Набагато важливіше дізнатись ті смисли і значення, які вони мають для оповідача;
- реконструювання «колективної біографії» як типової, найбільш поширеної, соціально схвалюваної в певному соціальному середовищі.
(Г. Соловьев, 2018, ст. 65-66)

У цій роботі ми зосередимося на вузькому сегменті біографічних студій – на вивченні *соціальних (життєвих) траєкторій* людей як таких. Мова йде не про дослідження життєвої історії людини у її наповненості тими чи іншими деталями, а про концентрацію уваги дослідника на *основних віхах у житті особистості*, що визначають формат і скерованість її життєвого шляху в контексті тих чи інших подій, що відбувалися чи відбуваються в соціумі, в якому проживала чи проживає ця особистість. Такими віхами можуть бути, наприклад, освітня траєкторія, етапи професійної кар'єри, географічна мобільність, одруження, створення своєї сім'ї тощо.

1.2 Історичний контекст переселення українських родин з Польщі до УРСР в 1940-х роках

Для кращого розуміння нашої теми дослідження необхідно звернутися до історичного контексту переселення українських родин з Польщі в 1940-х роках. Одним із результатів завершення Другої світової війни було

встановлення нових кордонів між Польщею та СРСР. Учасники Тегеранської конференції (28 листопада–1 грудня 1943 року) дійшли згоди, що кордон пролягатиме по “лінії Керзона”. Втім ця лінія не враховувала справжні етнічні межі розселення українців. На захід від неї опинилися чотири українські етнічні і історико-культурні регіони: Надсяння, Лемківщина, Холмщина і Підляшшя. Таким чином постало питання переселення українців з польської території, а поляків - з української. 9 вересня 1944 в Любліні було укладено договір між ПНР і УРСР: «Угода між Урядом Української РСР і Польським Комітетом Національного визволення про евакуацію українського населення з території Польщі та польських громадян з території УРСР». З польської сторони договір підписав голова ПКНВ Едвард Осубка-Моравський, з української — голова Ради Народних Комісарів УРСР Микита Хрущов. Договір надавав можливість виїзду українцям (у тому числі лемкам), білорусам, росіянам до УРСР і поверненню до Польщі поляків і євреїв, які станом на 17 вересня 1939 р. були громадянами Польської держави. Взаємоевакуація повинна була розпочатися 15 листопада та проводитися добровільно, без будь-якого примусу та насилля, на основі усних або письмових заяв, і закінчитися до 1 лютого 1945 р. Термін її завершення декілька разів переносився і фактично вона тривала до вересня 1946 р. Однак і влада Польщі і УРСР вдалася до насильного методу перевезення населення (Дупляк, Лопата, 2019). За польським істориком українського походження Євгеном Місилом (2007) процес переселення відбувався в чотири етапи, в залежності від ступеню добровільності переселення.

Перший – тривав від 15 жовтня до 31 грудня 1944. Більшість польських і частково українських авторів охарактеризували як відносно добровільний. Заохоченнями до виїзду мало стати звільнення від всіх податків і страхових оплат, а також анулювання всіх прострочених платежів. Було обіцяно, що за залишене майно і посіви (які були описані) у новому місці буде надано еквівалент, а також гарантовано отримання землі (до 15 га) у новому місці.

Незважаючи на ці методи впливу, українське населення не дуже охоче наважувалося на виїзд.

Другий – тривав з 1 січня до кінця серпня 1945. В умовах недостатності вжитих заходів для досягнення цілі операції у Варшаві прийнято рішення про примусове переселення українців, котрі залишились на території Польщі. До українського населення застосовані статті з довоєнного права, котре давало можливість виселення з прикордонних районів держави осіб, чия присутність там загрожувала безпеці Польщі.

Третій – тривав з 1 вересня по 31 грудня 1945. 22 серпня 1945 польська комуністична влада направила в райони виселення частини дивізій польської армії. До їх завдань входило забезпечення процесу виселення та конвоювання виселених до збірних пунктів, а також охорона залишеного майна. Депортація супроводжувалась репресіями. В той же час провідники УПА давали вказівки про наступ проти комісій з переселення і польських військ.

Четвертий, заключний етап, – з 1 січня по 15 червня 1946. В 1946 загони Польської народної армії здійснювали акції пацифікації, або придушення кількох сел. Найкривавішою була Різня в Завадці Мороховській де 96 жителів села було замордовано солдатами 34-го піхотного полку.

6 травня 1947 р. уряди ПНР і УРСР оголосили спільну заяву про закінчення переселення поляків з території УРСР до Польщі і українського населення з території Польщі до УРСР.

Спротив населення до евакуації зумовлювався різними чинниками, зокрема традиційної прив'язаності до земель, міцних родинних зв'язків, у тому числі польсько-українських, ненадійність обіцянок влади щодо відновлення власного майна на іншій землі та інше. В результаті «обміну» населенням до УРСР було евакуйовано (за підрахунками Є. Місила) 482 661 українця (Misyło, 1993, с. 14).

Переселенці переживали матеріальні і моральні труднощі. З метою “радянського перевиховання” серед депортованих проводили масово-політичну роботу. Невдоволених комуністичним ладом арештовували та

судили як “націоналістичний елемент”. Між переселенцями та місцевим населенням склалися нелегкі взаємовідносини. Прибулі до південних і центрально-східних областей зіштовхнулись із мовним бар’єром, радянським світоглядом, зокрема в контексті власності “приватне–колективне” (Пам’ятаймо про депортації 1944–1951 років, 2019)..

Таким чином переважна більшість українців та поляків були фактично примусово виселені до України та Польщі, зазнали великої кривди, а чимало з них опинилися у сталінських концтаборах за так звану контрреволюційну й антирадянську діяльність (Калакура, 2014).

Загалом примусове переселення призвело до руйнування історичних, матеріальних, моральних та культурних цінностей Лемківщини, Західної Бойківщини, Надсяння, Холмщини, Підляшшя і поставило під загрозу знищення цілі етнографічні групи українського народу (Пам’ятаймо про депортації 1944–1951 років, 2019).

Висновки до першого розділу

Отже, в першому розділі ми розглянули життєві траєкторії як феномен у соціологічних дослідженнях. Також ми описали біографічний метод та його основні характеристики. Крім того ми звернулись до історичного контексту - переселення українських родин з Польщі до УРСР в 1940-х роках - як до одного з найважливіших факторів у нашій роботі.

В нашому дослідженні ми вирішили обрати біографічний метод, оскільки, на нашу думку, саме з його допомогою вдасться найкраще дослідити соціальні траєкторії родин-переселенців. Використання біографічного методу допоможе нам висвітлити ключові точки їхніх життєвих траєкторій, а також проаналізувати їхні біографії на наявність подібностей та відмінностей їхнього шляху. Адже предметом цього методу є життєвий шлях особистості. Фокус цього підходу направлений на усний опис подій з точки зору респондента.

Таким чином ми визначили нішу свого дослідження і можемо виділити основне базове дослідницьке питання щодо дослідження соціальних траєкторій в родинах переселенців з Польщі після Другої світової війни до

УРСР, вивчення якому присвячується ця робота: “Якою мірою є подібними, а до якого ступеня відмінними соціальні траєкторії представників різних поколінь в певній родині українців-переселенців?”

Розділ 2. Методологія авторського порівняльного дослідження соціальних траєкторій в родині переселенців з Польщі в с. Сокільники Львівської обл.

2.1. Інтерпретація базових понять, робочі гіпотези та операціональна схема дослідження

Інтерпретація базових понять

Біографічний метод - метод в соціології, в основі якого лежить власна інтерпретація респондента свого життєвого шляху та його суб'єктивна оцінка подій у його житті (авторс. визначення)

Соціальна траєкторія - це життєвий шлях індивіда, який складається з послідовності ключових подій (народження, навчання, одруження і тд) (авторс. визначення) Ключові точки життя - це визначні події в житті індивіда, які мають безпосередній вплив на перебіг його подальшого життя та його якість (авторс. визначення) П. Бурдье стверджує, що вивчення життєвої траєкторії ґрунтується на автобіографічному оповіданні, яке завжди в тій чи іншій мірі обґрунтовується прагненням наділити описувані події змістом, виявити їх причину, показати взаємозв'язок. Окремі події і етапи життя – це «точки» життєвої траєкторії, які є послідовними і взаємодоповнюючими, та є частинами єдиного цілого – людського життя (Мещеркіна Е. Ю., 2002).

Родина переселенців з Польщі в УРСР - це вимушено переселена родина в рамках акції масового примусового прикордонного переселення у 1944-1946 роках (авторс. визначення)

Робочі гіпотези дослідження.

Отже, головним дослідницьким запитанням нашого дослідження є наступне: “Якою мірою є подібними, а до якого ступеня відмінними соціальні траєкторії представників різних поколінь в певній родині українців-переселенців?”

Також ми визначили чотири основні гіпотези:

Віросповідання партнера у подружжі є одним з ключових факторів, які впливають на зміну віросповідання особи.

Віросповідання після одруження частіше міняють жінки.

Зміна професії найчастіше була одним з наслідком депортацій та політичних переслідувань, а не власного бажання та амбіцій індивіда.

Шлюб з іноземним партнером дозволяв уникнути примусових депортацій та політичних переслідувань.

У кожного наступного покоління збільшується вік вступу у шлюбні відносини

Особи, які зазнавали депортацій чи політичних переслідувань більшою мірою брали участь у громадській діяльності

Операціональна схема дослідження.

В якості операціональної схеми дослідження ми обрали формат соціально-генеалогічної діаграми досліджуваної родини Марко. В якості методологічної основи для побудови цієї діаграми взято метод соціальних генеалогій, що коментуються та порівнюються, яку розробив французький соціолог Д. Берто (В. Сусак, 2000). Цю методологію для реалій українського суспільства адаптував В. Сусак у форматі навчального посібника «Жива історія моєї родини» (В. Сусак, 2000).

Для побудови діаграми про кожного члена родини Марко збиралася інформація за наступними 12-ма пунктами:

1. *Ступінь спорідненості респондента до автора роботи.* А також його ім'я, прізвище від народження та після одруження(сучасне) і по-батькові. Наприклад, дідусь- Шийка Микола Семенович

2. *Рік народження і для померлих рік смерті,* якщо людина загинула, то вказується причина. Наприклад, 1934-1998р.

3 пункт місце народження. Вказується місце походження людини, назва місцевості та її адміністративно-територіальна підпорядкованість до рівня

назви країни подається на момент виконання роботи, або якщо є можливість дізнатися історичну назву на час життя того чи іншого респондента, то вказується стара назва території. Наприклад с. Солонка, Львівська обл., Україна

4 пункт національність. Наприклад, українець, українка.

5 пункт віросповідання. Наприклад, греко-католик

6 пункт найвища здобута освіта. В методологічному посібнику вказаний найбільш оптимальний спосіб поділу ступенів освіти.

-неграмотний/неграмотна (не вмів/не вміла читати і писати)

-початкова (закінчені початкові три/чотири класи або просто вмів/вміла читати і писати)

-неповна середня

-середня (завершено повну програму будь-якої загальноосвітньої школи)

-середня спеціальна (закінчено ремісниче/професійно-технічне училище або технікум)

-незакінчена вища освіта(закінчено мінімум три курси будь-якого вузу)

-вища освіта бакалавр (закінчено вуз із присвоєнням звання «бакалавр»)

-вища освіта спеціаліст (закінчено вуз із присвоєнням звання «спеціаліст»)

-вища освіта магістр (захищено магістерську дисертацію)

-кандидат або доктор наук (захищено кандидатську або докторську дисертацію)

7 пункт найвищий професійний здобуток. Наприклад, кравчиня

8 пункт служба в державних арміях. Наприклад Українські Січові Стрільці, Армія УНР, Військо Польське, Царська Армія, Червона Армія, Українська Армія. При можливості вказати роки служби, а також найвищий військовий чин, який було досягнуто людиною.

9 пункт участь в громадському житті, суспільно-політична діяльність. Потрібно вказати участь в громадських організаціях, участь в політичних

партіях. Також, якщо людина мала перебувала в будь-яких підпільних структурах, наприклад, УПА. Вітається також, якщо буде можливість дізнатися рок перебування респондента в тих чи інших організаціях і яку роль він там виконував.

Наприклад, участь у діяльності «Просвіти», ОУН, УНДО, КПРС, РУХ, «Товариство Лева», тощо

10 пункт Державні репресії/переслідування. Наприклад концтабір, в'язниця, примусове вивезення групи осіб в спецпоселення, примусове переселення на місце постійного проживання в інше місце, страта. Бажано дізнаватися і вказувати в які роки відбувалися ті чи інші події і від якого режиму особа зазнавала репресій/переслідувань. Наприклад, 1947 р. Депортація з Лемківщини по Операції «Вісла»

11 пункт еміграції/імміграції. Потрібно дізнатися чи були зміни постійного місця проживання, переселення на територію іншої країни. Вказати роки і бажано причину міграції. Наприклад, 1994 р. Міграція з Львівщини в США.

12 пункт рік, місце одруження, ім'я і прізвище від народження особи з якою одружується респондент/респондентка. Наприклад, 1998р. Одружився в с. Солонка з Духнич Марією. Таким чином ми створюємо зошит, в якому буде зібрана інформація про кожного члена родини саме за цими пунктами.

Соціально-генеалогічна діаграма родини супроводжується конструюванням шкали часу, на яку наносяться дати і змісти суспільно-політичних подій, які супроводжували процес формування родини Марко. На діаграмі чоловіки позначаються умовним позначенням «квадрат», а жінки-«коло».

2.2. Методи збору інформації та метод аналізу даних

Проводився збір даних про членів родини методом віч-на-віч інтерв'ю, а також опрацьовувалися особисті документи членів родини Марко.

Респондентами віч-на-віч інтерв'ю виступали родичі авторки роботи, які володіють найбільшою кількістю спогадів і знань про членів родини Марко. Для проведення інтерв'ю було використано перелік 12-ти пунктів, представлених вище.

Розділ 3. Емпіричний (8-9сторінок)

3.1. Соціально-генеалогічна діаграма родини Марко - переселенців з Польщі в с. Сокільники Львівської обл.

Умовні позначення:

- Віросповідання — — ГРЕКО-КАТОЛИК
 — ПРАВОСЛАВНИЙ
 — РИМО-КАТОЛИК
- Національність — — УКРАЇНЕЦЬ
 — ЄВРЕЙ
- Найвища здобута освіта — — ПОЧАТКОВА
 — НЕПОВНА СЕРЕДНЯ
 — СЕРЕДНЯ
 — СЕРЕДНЯ СПЕЦІАЛЬНА
 — ВИЩА
 — НЕЗАКІНЧЕНА ВИЩА
- Державні репресії
переслідування
депортації — — ЗАЗНАВАВ
 — НЕ ЗАЗНАВАВ

 — ОСОБА ПОМЕРЛА

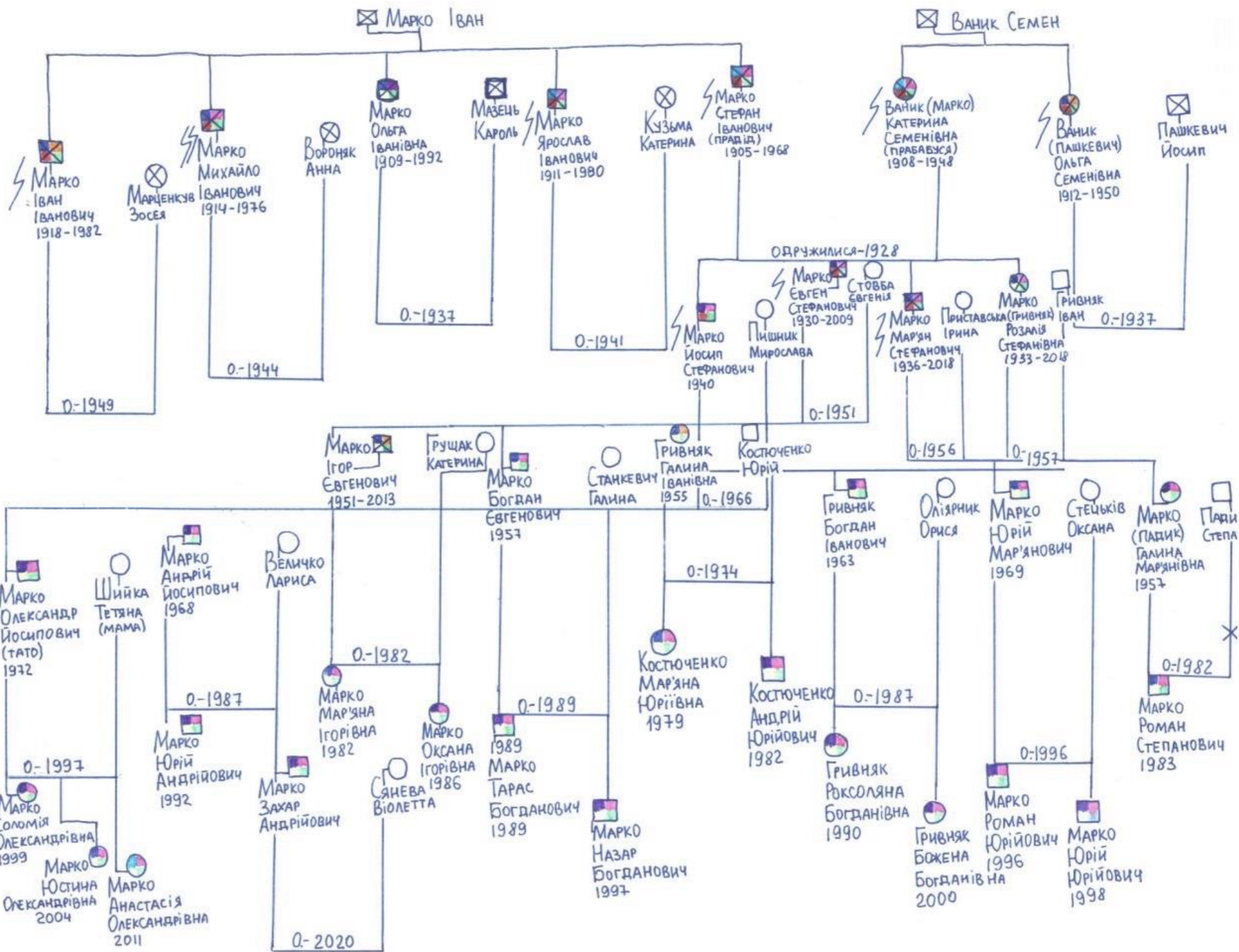

 — ПОДРУЖЖЯ РОЗЛУЧИЛОСЯ

 — ДЕПОРТАЦІЇ

 — ПЕРЕСЛІДУВАННЯ ПОЛІТИЧНІ

ШКАЛА ЧАСУ

Початок Першої світової війни 1914	1910
Українсько-Польська війна 1918-1919	
Обрання Сталіна ген.секретарем ЦК РКП 1922	1920
Утворення СРСР 1922	
1929 Сумільна колективізація с.г.в СРСР	
Час Великого Голоду в УРСР 1933	1930
Початок II світової 1939	1940
Закінчення II світової 1945	
М. Хрущов стає I секретар ЦК КПРС 1957	1950
СРСР розпочинає будівництво комунізму 1959	
I секретар ЦК КПРС стає Л.І. Брежнев 1964	1960
I секретар КПУ стає В. Шербицький 1972	1970
Утв. Укр. Гельсінської групи 1976	
Нова конституція СРСР 1977	
Введення радянських військ в Афганістан 1979	1980
I секретар КПРС Андропов 1982	
Черненко 1984	
1985 Чорнобильська катастрофа Горбачов 1985	
Заверш. Холодної війни 1991	1990
Розпад СРСР становлення України як незалежної держави 1991	
Правління Л.Кучми 1994-2005	
Помаранчева революція - 2004	2000
Президентство В.Ющенко 2005-2010	
Президентство В. Януковича 2010-2014	2010
Революція гідності 2014	
Збройна агресія РФ, захоп. Криму і частини Донбасу 2014	
Президент України - Володимир Зеленський 2019	2020

Віхи соціальних траєкторій членів родини Марко

Марко Стефан Іванович (прадід)

1905-1968р.

Народився- с. Прусик, Саніцького повіту, Ряшівської області-Польща

Національність-українець

Віросповідання-християнин, греко-католик

Освіта-початкова

Професія-музикант(скрипка), столяр

Не служив в армії

Громадська діяльність- в Польщі був членом гуртка Т. Г. Шевченка(ставив вистави, читав вірші)

Декоратація в 1946 р. на територію УРСР на Львівщину

Одружився в 1928р. з Ваник Катериною Семенівною

Ваник (після одруження Марко) Катерина Семенівна (прабабуся)

1908-1948р.

Народилася - с. Прусик, Саніцького повіту, Ряшівської області-Польща

Національність-українка-єврейка

Віросповідання- християнка, греко-католик

Освіта-початкова

Професія-кухар

Не служила в армії

Громадська діяльність- гурток ім. Т. Г. Шевченка

Декоратація в 1946 р. на територію УРСР на Львівщину

Одружилася в 1928р. з Марко Стефаном Івановичем

Ваник Ольга(після одруження Пашкевич) Семенівна (сестра прабабусі)

1912-1950р.

Народилася - с. Прусик, Саніцького повіту, Ряшівської області-Польща

Національність-українка

Віросповідання- християнка, греко-католик (після одруження православна)

Освіта- середня

Професія-кравчиня-розкрійниця

Не служила в армії

Громадська діяльність- гурток ім. Т. Г. Шевченка

Декоратація в 1946 р. на територію УРСР на Львівщину

Одружилася в 1937р. в с. Прусик, Польща з Пашкевич Йосипом

Марко Ярослав Іванович(брат прадіда)

1911-1980

Народився- с. Прусик, Саніцького повіту, Ряшівської області-Польща

Національність-українець

Віросповідання-християнин, греко-католик

Освіта-початкова, школа мулярів

Професія-будівельник, муляр

Служба в радянській армії 1942-1945 воював

Громадською діяльністю не займався

Депортований в 1946р. на територію УРСР на Львівщину

Одружився в 1941 р. в с. Прусик, Польща з Кузьма Катериною

Марко(після одруження Мазець) Ольга Іванівна(сестра прадіда)
1909-1992р.
Народилася - с. Прусик, Саніцького повіту, Ряшівської області-Польща
Національність-українка
Віросповідання- християнка, римо-католик
Освіта- середня, гімназія
Професія-кравчиня
Не служила в армії
Громадська діяльність-проводила курси для кравчинь
Депортації не зазнавала завдяки шлюбу з поляком
Одружилася в 1937р. В с. Прусик, Польща з Мазець Карольом

Марко Михайло Іванович(брат прадіда)
1914-1976р.
Народився- с. Прусик, Саніцького повіту, Ряшівської області-Польща
Національність-українець
Віросповідання-християнин, греко-католик
Освіта-середня
Професія-столяр, мебляр
Служба в радянській армії 1937-1939р.
Німецький полон 1939-1940р.
Громадською діяльністю не займався
Депортований в 1946р. на територію УРСР на Львівщину
Одружився в 1944р. в с. Прусик, Польща з Вороняк Анною

Марко Іван Іванович (брат прадіда)
1918-1982р.
Народився- с. Прусик, Саніцького повіту, Ряшівської області-Польща
Національність-українець
Віросповідання-християнин, греко-католик(після одруження- православний)
Освіта-ліцей
Професія-кухар, кулінар
В радянській армії не служив
Громадська діяльність- Українська громада у Вроцвалі(Польща)
Переслідування після 1945р. за українське походження. Депортацій не зазнав завдяки шлюбу з полячкою.
Одружився в 1949. в м. Санок, Польща з Марценкув Зоєю

Марко Йосип Стефанович(дідусь)
1940р.
Народився- с. Прусик, Саніцького повіту, Ряшівської області-Польща
Національність-українець
Віросповідання-християнин, греко-католик
Освіта-вища
Професія-старший інженер-електрик
Служба в радянській армії 1961-1964р.
Громадська діяльність- голова профспілкового комітету, участь в проукраїнських мітингах
Депортований в 1946р. на територію УРСР на Львівщину
Одружився в 1966р. в с. Сокільники з Пишник Мирославою

Марко Євген Стефанович(брат дідуся)
1930-2009р.
Народився- с. Прусик, Саніцького повіту, Ряшівської області-Польща

Національність-українець
Віросповідання-християнин, греко-католик
Освіта-середня
Професія-електрик шостого розряду
Служба в радянській армії 1949-1952р.
Громадська діяльність- активна участь в Помаранчевій революції
Депортований в 1946р. на територію УРСР на Львівщину
Одружився в 1951р. в с. Сокільники з Стовбою Євгенією

Марко Мар'ян Стефанович(брат дідуся)
1936-2018р.
Народився- с. Прусик, Саніцького повіту, Ряшівської області-Польща
Національність-українець
Віросповідання-християнин, греко-католик
Освіта-середньо-технічна Львівський поліграфічний технікум
Професія- друкар-поліграф
Не служив в радянській армії
Громадська діяльність- активна участь в Помаранчевій революції та Революції гідності
Депортований в 1946р. на територію УРСР на Львівщину
Одружився в 1956р. в с. Сокільники з Приставською Іриною

Марко(після одруження Гривняк) Розалія Стефанівна (сестра дідуся)
1933-2018р.
Народилася - с. Прусик, Саніцького повіту, Ряшівської області-Польща
Національність-українка
Віросповідання- християнка, греко-католик
Освіта- середня-спеціальна
Професія-головний касир Львівського автобусного заводу
Не служила в армії
Громадська діяльність- участь у проукраїнських мітингах
Депортації не зазнавала
Одружилася в 1957р. В с. Сокільники, з Гривняк Іваном

Марко Олександр Йосипович(тато)
1972р.
Народився с. Сокільники, Львівська обл.
Національність-українець
Віросповідання-християнин, греко-католик
Освіта-2 вищі
Професія-інженер, бізнесмен
Армія-не служив
Громадська діяльність- підтримка та допомога революції Гідності та помаранчевій революції
Депортацій немає
Одружився в 1997р. м. Львів з Шийка Тетяною

Марко Андрій Йосипович(брат батька)
1968р.
Народився с. Сокільники, Львівська обл.
Національність-українець
Віросповідання-християнин, греко-католик
Освіта-вища
Професія-інженер

Служба в радянській армії 1985-1987р.
Громадська діяльність- немає
Одружився в 1987р. м. Львів з Величко Ларисою

Марко Ігор Євгенович(син дідушевого брата)
1951-2013р.
Народився в м. Одеса
Національність-українець, єврей
Віросповідання-християнин, православний
Освіта-середньо-технічна
Професія-майстер-будівельник
Служба в радянській армії
Громадська діяльність- член партії «Народний рух»
Одружився в 1982р. с. Сокільники з Грущак Катериною

Марко Богдан Євгенович(син дідушевого брата)
1957р.
Народився в с. Сокільники
Національність-українець
Віросповідання-християнин, греко-католик
Освіта-середньо-технічна
Професія-майстер-будівельник
Служба в радянській армії
Громадська діяльність- член партії «Народний рух»
Одружився в 1989. с. Сокільники з Станкевич Галиною

Гривняк(після одруження Костюченко) Галина Іванівна(син сестри дідуся Розілії)
1955р.
Народилася в с. Сокільники
Національність-українка
Віросповідання-християнка, православна
Освіта-середня спеціальна
Професія-акторка в театрі
Служба в радянській армії- немає
Громадська діяльність- немає
Одружилася в 1974р. В м. Львів з Костюченко Юрієм

Гривняк Богдан Іванович(син сестри дідуся Розілії)
1963р.
Народився в с. Сокільники
Національність-українець
Віросповідання-християнин, греко-католик
Освіта-вища
Професія-інженер-енергетик
Служба в радянській армії -немає
Громадська діяльність- немає
Одружився в 1987с. Сокільники з Оліярник Орисею

Марко Юрій Мар'янович(син дідушевого брата)
1969р.
Народився в с. Сокільники
Національність-українець
Віросповідання-християнин, греко-католик

Освіта-середня спеціальна
Професія-технік
Служба в радянській армії -немає
Громадська діяльність- немає
Одружився в 1996р. в с. Сокільники з Стецьків Оксаною

Марко(після одруження Падик) Галина Мар'янівна(дочка дідушевого брата)
1957р.
Народилася в с. Сокільники
Національність-українка
Віросповідання-християнка, греко-католик
Освіта-вища
Професія- інженер
Служба в радянській армії- немає
Громадська діяльність- немає
Одружилася в 1982. В с. Сокільники з Падик Степаном

Марко Юрій Андрійович(двоюрідний брат)
1992р.
Народився в с. Сокільники
Національність-українець
Віросповідання-християнин, греко-католик
Освіта-вища
Професія-програміст
Служба в радянській армії -немає
Громадська діяльність- брав активну участь у мітингах
Неодружений

Марко Захар Андрійович (двоюрідний брат)
1998р.
Народився в с. Сокільники
Національність-українець
Віросповідання-християнин, греко-католик
Освіта-вища
Професія-архітектор-конструктор
Служба в радянській армії -немає
Громадська діяльність- немає
Одружений в 2020р. з Сянева Віолетта

Марко Соломія (авторка дослідження)
1999р.
Народилася м. Львів
Національність-українка
Віросповідання-християнка, греко-католик
Освіта-вища
Професія-менеджер
Професія-архітектор-конструктор
Служба в радянській армії -немає
Громадська діяльність- немає

Марко Юстина Олександрівна

2003р.

Народилася м. Львів
Національність-українка
Віросповідання-християнка, греко-католик
Освіта-середня
Професія-архітектор-конструктор
Служба в радянській армії -немає
Громадська діяльність- немає

Марко Анастасія Олександрівна

2011р.

Народилася м. Львів
Національність-українка
Віросповідання-християнка, греко-католик
Освіта-початкова
Професія-архітектор-конструктор
Служба в радянській армії -немає
Громадська діяльність- немає

3.2. Порівняльний аналіз соціальних траєкторій членів родини

Марко

Для побудови соціально-генеалогічної діаграми всі дані про кожного з членів родини були структуровані, визначили найбільш значимі показники, які дозволили побудувати наповнену інформацією діаграму. На діаграму наносились дані про кожного члена родини, по батьківській лінії. Про кожного з них можна прочитати і дізнатися інформацію про рік народження та(якщо померлий) то рік смерті, ім'я, прізвище, по-батькові, за допомогою умовних позначень на діаграмі видно стать людини, рік одруження і ім'я партнера, якщо подружжя розлучилося це також можна побачити на діаграмі. А також національність, віросповідання, найвища здобута освіта, та вказування інформації про те, чи зазнавала людина депортацій чи державних переслідувань/репресій.

Ми визначили чотири основні робочі гіпотези дослідження:

Віросповідання партнера у подружжі є одним з ключових факторів, які впливають на зміну віросповідання особи.

Віросповідання після одруження частіше міняють жінки.

Зміна професії найчастіше була одним з наслідком депортацій та політичних переслідувань, а не власного бажання та амбіцій індивіда.

Шлюб з іноземним партнером дозволяв уникнути примусових депортацій та політичних переслідувань.

У кожного наступного покоління збільшується вік вступу у шлюбні відносини

Особи, які зазнавали депортацій чи політичних переслідувань більшою мірою брали участь у громадській діяльності

Відповідно до цього ми можемо аналізувати інформацію по декількох параметрах. Отже віросповідання особи насправді досить часто змінювалося після її одруження. І оскільки віросповідання міняли саме на те, що було у партнера, можна зробити висновок, що це є взаємозпов'язаним. І люди й справді часто міняли віросповідання після того, коли воно не співпадало з їхнім. У нашому випадку таке можна побачити у сім'ї Марко Івана івановича(брата прадіуса) який одружився з Марценкув Зосою і став православним після того, як був греко-католиком. І у Марко (Мазець) Ольги Іванівни (сестри прадіда). Отже, перша гіпотеза є підтверженою.

Наступна гіпотеза саме в нашому кейсі не є підтвердженою, оскільки є рівна кількість зміни віросповідання після шлюбу як з жіночої, так і з чоловічої сторін.

Третя гіпотеза про зміну професії, пов'язаною із зміною місця проживання через депортації. Гіпотеза підтверджена оскільки кожна з осіб, які були депортовані, змушені були міняти професію після зміни місця проживання. І відбувалося це не по власній волі. У нових поколінь, які депортацій від політичних режимів не зазнавали такої необхідності не було, відповідно вони переважно не змінюють рід своїх занять, або це пов'язано з

особистим бажанням і амбіціями, а не з примусовою зміною для пристосування до нових умов життя.

Четверта гіпотеза є підтвердженою, оскільки найстаріше покоління, яке ми аналізували у нашому дослідженні одружувались переважній більшості до 25 років, іноді до 30. У той час, як останнє, наймолодше покоління часто залишається неодруженими і після 30 років.

П'ята гіпотеза про те, що особи які зазнавали політичних депортацій чи переслідувань частіше займалися громадською діяльністю. Ця гіпотеза є підтвердженою, оскільки на прикладі молодих поколінь, які не зазнавали депортацій і переслідувань ми бачимо як і Марко Юрій і Марко Олександр і Марко Андрій беруть участь у громадській діяльності, але ця частка у молодому поколінні все одно є меншою, ніж у найстаршому, яке зазнавало політичних депортацій. Тобто все таки більшою мірою до громадської діяльності задіяні були старші покоління.

Висновки

Метою даного дослідження було порівняти соціальні траєкторії репрезентантів чотирьох поколінь в родині переселенців з Польщі в с. Сокільники Львівської області в 1940-х рр. І визначити “Якою мірою є подібними, а до якого ступеня відмінними соціальні траєкторії представників різних поколінь в певній родині українців-переселенців?”

В нашому дослідженні ми вирішили обрати біографічний метод, оскільки, на нашу думку, саме з його допомогою вдалося найкраще дослідити соціальні траєкторії родин-переселенців. Використання біографічного методу допомогло нам висвітлити ключові точки їхніх життєвих траєкторій, а також проаналізувати їхні біографії на наявність подібностей та відмінностей їхнього

шляху. Адже предметом цього методу є життєвий шлях особистості.

Джерелами даних були члени родини, інформація про яких була основою для побудови соціально-генеалогічної діаграми. За допомогою якої ми змогли прослідкувати відмінності у соціальних траєкторіях 4 поколінь однієї родини.

Ми обрали п'ять основних робочих гіпотез, 4 з яких були підтвердженими за допомогою аналізу генеалогічної діаграми, і лише одна не була підтвердженою.

Завдяки даному дослідженню ми порівняли соціальні траєкторії різних поколінь родини Марко і знайшли спільні і відмінні особливості їх життєвих шляхів.

Використані джерела і література

1. Алексенцева-Тімченко К. Біографічний метод як інструмент соціологічного дослідження / К. Алексенцева-Тімченко, А. Мельніков.
2. Ананьев Б. Человек как предмет познания / Борис Ананьев. – 2010. – С. 104–105.
3. Бажан М. П. Українська радянська енциклопедія / М. П. Бажан. – Київ, 1974. – (2).
4. Богданова В. В. Траєкторії соціалізації як соціологічний феномен / В. В. Богданова. – 2009. – №1. – С. 70 – 74.
5. Ганжа А. Гуманистическая социология Флориана Знанецкого / А. Ганжа, А. Зотов // История социологии / А. Ганжа, А. Зотов., 2002. – С. 112–120.
6. Девятко І. Методи соціологічного дослідження / Інна Девятко. – Екатеринбург: Издательство Уральского университета, 1998.
7. Девятко И. Методы социологического исследования / Инна Девятко., 2003.
8. Дупляк М. Лемківщина / М. Дупляк, П. Лопата., 2019. – (№ 3 (158))
9. Знанецкий Ф. Мемуары как объект исследования / Флориан Знанецкий. // Социологические исследования. – 1989. – №1.
- 10.Рождественская Е. Биографический метод в социологии. / Е. Рождественская. – 2012.
- 11.Журавлев В. Нарративное интервью в биографических исследованиях / В. Журавлев. – 1993. – №3. – С. 27.
- 12.Калакура О. Я. Депортації українців і поляків під виглядом "обміну населенням" (до 70-річчя Люблінської угоди) [Електронний ресурс] / О. Я. Калакура. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://core.ac.uk/download/pdf/38401595.pdf>.
- 13.Ковальова А. І. Концепція соціалізації молоді: норма, відхилення, соціальна траєкторія / А. І. Ковальова. // Соціологічні дослідження. – 2003. – С. 114.

14. Ковальова А. І. Особистість і суспільство [Електронний ресурс] / А. І. Ковальова. – 2001. – Режим доступу до ресурсу: <https://ukrdoc.com.ua/text/28080/index-1.html?page=4>.
15. Мещеркіна, Е. Ю.: Пам'яті П. Бурдьє. Біографічна ілюзія. Інтеракція. Інтерв'ю. Інтерпретація [Електронний ресурс]. – 2002. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.inter-fnisc.ru/index.php/inter/article/view/4434>.
16. Місило Є. Репатріація чи депортація. Переселення українців з Польщі до УРСР. / Є. Місило. – Львів: Каменярь, 2007.
17. Нечаева Е. Биографический метод как способ изучения повседневности / Екатерина Нечаева. // Кубанский государственный университет.
18. Нятіна Н. В. Соціалізаційна і життєва траєкторії: інтерпретація і механізм руху. [Електронний ресурс] / Н. В. Нятіна // Вісник Кемеровського державного університету. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <file:///C:/Users/USER/Desktop/r%20statistics/sotsializatsionnaya-i-zhiznennaya-traektorii-interpretatsii-i-mehanizm-dvizheniya.pdf>.
19. Пам'ятаймо про депортації 1944–1951 років [Електронний ресурс] // Український інститут національної пам'яті. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/pamyataymo-pro-deportaciyi-1944-1951-rokiv>.
20. Соловьев Г. Биографический метод в социологии / Г. Соловьев // Качественная методология в социальной работе / Г. Соловьев. – Ижевск: Удмуртский университет, 2018. – С. 61–66.
21. Яворський Б. М. Довідник з фізики для інженерів та студентів вищих навчальних закладів. / Б. М. Яворський, А. А. Детлаф, А. К. Лебедев. – Тернопіль: Богдан, 2007. – 1040 с.
22. Kurakin D. Trajectory, life form and unity of a course of life: to specification of a concept of a trajectory of behavioural sciences [Електронний ресурс] / D. Kurakin // <https://www.hse.ru/data/2015/04/01/1096719190/>.pdf. – 2017.

23. McCall M.M., Wittner J. The Good News about Life History // Becker H.S., McCall M. M. (eds) Symbolic Interaction and Cultural Studies. Chicago: The University of Chicago Press, 1990. P. 47
24. Misyło E. Akcja «Wisła» / Eugeniusz Misyło. – Warszawa, 1993
25. Denzin N. The Research Act. A Theoretical Introduction to Sociological Methods. 3rd ed. Englewood Cliff: Prentice Hall, 1989. P. 183.
26. Методологічний посібник «Жива історія моєї родини», Віктор Сусак, Львів, 2000

Додатки до дипломної:

Прадідусь Марко Степан народився в с. Прусик, Саноцького повіту, Ряшівська обл., Польща в сім'ї українців. Прадідусь навчався та отримав неповну середню освіту. оскільки, через брак коштів не було можливості отримати кращу освіту. З раннього дитинства любив українську мову, звичаї традиції свого народу, переживав за його долю. Власні переживання він виливав у музиці, а саме грі на скрипці. Під час його гри відчувалася туга за рідною землею на якій він ніколи не був, але дуже хотів побувати. По професії дідусь був продавцем. Він мав власний магазин в якому він продавав продукти та мав невеличкий пивний бар. Дана професія йому дуже подобалася. У 1946 році Марка Степановича з родиною, примусово депортували. Його було переселено до УРСР в с. Сокільники Львівської області. Надали напіврозвалене житло. Марку Степану довелося

опанувати новий фах на автобусному заводі, де він працював слюсарем. За віросповіданням він був греко-католиком, але в умовах депортації він фактично належав до Російської православної церкви.

Прабабуся Марко Катерина (Ваник) мала польське коріння та на відмінну від дідуся любила польські звичаї та традиції. Вона народилася так само як і прадідусь в с. Прусик, Саноцького повіту, Ряшівська обл., Польща.

Через те що батьки прабабусі були бідними вона отримала початкову освіту. Так само як і прадідусь прабабуся за віросповіданням була греко-католичкою. Прабабуся була домогосподаркою, бо в селі не було де працювати. Вона займалася сільським господарством. Вона любила працювати на землі та займатися скотарством. В період депортації бабуся захворіла її розбив параліч, вона не могла пресуватися. В таких умовах її чоловікові було доволі тяжко пристосовуватись до нових умов існування. Разом із пошуком роботи дідусеві доводилося дивитися за прикутою до ліжка дружиною. Депортовані мали отримати від УРСР гроші за майно, але ніхто нічого не отримав. Прабабуся та прадідусь приїхали з евакуаційними листами, де поляками був описаний перелік майна і його вартість. У середньому його оцінювали від 1 до 25 тисяч карбованців за тодішніми цінами. Земля у загальну вартість майна не входила. Депортована родина залишила у Польщі в середньому 3 гектара землі. А оцінити психологічну травму у свідомості людей взагалі не реально.

Брат прадідуся Марко Ярослав народився в с. Прусик, Саноцького повіту, Ряшівська обл., Польща в 1907 році в сім'ї українців. За віросповіданням був греко-католиком. Отримав початкову освіту, оскільки в батьків не було коштів на подальше навчання. Він дуже любив будівництво.

За професією він був муляром. Ця професія йому дуже подобалася і приносила прибуток у сім'ю. З 1944 року по 1945 його забрали до радянської армії в іншу країну Словаччину. Марко Ярослава примусово забрали до лав радянської армії, прийшли додому і без всяких пояснень забрали його. Йому було важко, він переживав за дружину та за своїх двох неповнолітніх дітей, які zostалися без годувальника. Де він приймав участь в бойових діях. Був ранений на полі бою. Звання у нього було рядовий. У 1946 році був депортований. В с. Сокільниках для житла йому надали стару будівлю більше схожу на сарай. Йому важко було знайти роботу. Сім'ю не було чим годувати. Спочатку він був заготівельником, скуповував худобу у людей. В Сокільниках він опанував нову професію яка йому не подобалась, він став охоронцем на танковому заводі.

Сестра прадідуся Марко Ольга (Войтек) народилася в с. Прусик, Саноцького повіту, Ряшівська обл., Польща. За національністю вона була українкою. За віросповіданням вона була греко-католиком. Марко Ольга любила працювати із землею та с/г тваринами.

Вона вийшла заміж за поляка Казимира в сусідньому селі в 1943 році. Оскільки батьки були бідним и людьми вона отримала початкову освіту.

Через те що в селі не було роботи вона була домогосподаркою. Незважаючи на життя в Польщі Марко Ольга не забувала про рідну Україну.

Підтримувала українські традиції та звичаї, незважаючи на те, що її чоловік був поляк. Чоловік поважав те, що жінка була українкою. Завдяки тому, що вона вийшла заміж за поляка, вона не була депортована. Марко Ольга дуже переживала за долю депортованої родини, не спала ночами та весь час плакала.

Сестра прабабусі Пашкевич Ольга народилася в с. Прусик, Саноцького повіту, Ряшівська обл., Польща. За національністю вона була українкою. За віросповіданням вона була греко-католиком.

Оскільки батьки були бідними людьми вона отримала початкову освіти. Через те, що в селі не було роботи вона була домогосподаркою. Вона любила працювати із землею та с/г тваринами. Захоплювалася садівництвом. Улюбленою справою Пашкевич Ольги була кулінарія. Вона вела курси у дорослих жінок.

В 1946 році її було примусово депортовано. До її дому зненацька увірвалися поляки з польської армії Людова, вигнали Ольгу з хати і відправили на залізничну станцію звідки її депортували на Україну в село Сокільники.

Ользі надали житло ще з однією сім'єю. Їй доволі важко було пережити такий стрес та пристосовуватись до нових умов проживання, через що вона захворіла та померла.

Дідусь Марко Йосиф народився в с. Прусік, Саноцького повіту, Ряшівська обл., Польща. За національністю українець. За віросповіданням є греко-католиком. В момент депортації Марка Йосифа, який був ще дитиною, за те що він був українцем поляки могли катувати та лупцювати. В 6 років Марка Йосифа було депортовано разом з батьками.

В дитинстві Марко Йосиф дуже любив малювати і хотів стати художником. Через матеріальну скруту в сім'ї на жаль цього не сталося. Марко Йосиф освіту здобув середню-спеціальну, незакінчену вищу. За спеціальністю Інженер-електрик. Він працював в Київському пусконаладжувальному управлінні 427. За радянської влади Марко Йосифа на три роки було відправлено до Алжиру, де йому було важко через тугу за власною землею.

З 1961 по 1964 р. служив в радянській армії де активно займався спортом. Займався профспілковою діяльністю. Був обраний головою профспілкового комітету. Був патріотом України та підтримував українську мову та культуру.

Брат дідуся Марко Євген народився в с. Прусік, Саноцького повіту, Ряшівська обл., Польща. За національністю українець. Він був патріотом

„любив українські звичаї та традиції. За віросповіданням був греко-католиком. Він мріяв займатися кінним спортом, але через соціальні умови його мрія була нездійсненою. У 1946 році був депортований. В с. Сокільниках йому надали стару будівлю більше схожу на сарай. Радянська влада дала йому землю де він займався землеробством. Вже 1948 цю землю забрали і відправили його до армії. З 1948 по 1952 р. служив в радянській армії. Займався профспілковою діяльністю. Марко Євген освіти здобув середню. В 1953 щоб прожити Марко Євген він пішов працювати на автобусний завод де він працював електриком. Він займався роботою яка йому взагалі не подобалася.

Сестра дідуся Гривняк Розалія (Марко). Народилася в с. Прусик, Саноцького повіту, Ряшівська обл., Польща. За національністю українка. За віросповіданням є греко-католичкою. У своїй сім'ї жінка підтримувала українські традиції. Жінка обожнювала художню самодіяльність і мріяла стати акторкою, але через брак коштів ця мрія була нездійсненою.

У 1946 році вона була депортована в с. Сокільники де їй надали стару будівлю більше схожу на сарай. На Україні дівчина допомагала батькам обробляти землю. В 1950 році вона пішла працювати на автобусний завод кладовщиком. В 1952 році вона здобула освіту середню-спеціальну. За спеціальністю вона бухгалтер. Але про свою мрію дівчина не забувала і любила співати на різних вечорах художньої самодіяльності.

Брат дідуся Марко Мар'ян народився с. Прусик, Саноцького повіту, Ряшівської обл., Польща. За національністю українець. За віросповіданням є греко-католиком.

З дитинства він хотів стати видатним спортсменом, але доля склалася по іншому. В 10 років будучи дитиною він допомагав батькам із обробіткою землі.

У 1946 році був депортований в с. Сокільники разом з батьками. Його переселяли 1946 року, йому тоді було 10 років. Було свято якесь, люди з церкви йшли, тут прилітає хтось і каже: "Ходіть, бо акція приїхала вивозити". Мама прийшли з церкви, а вже фіра стоїть, два поляки з автоматами і так довели аж на станцію. **Марко Мар'ян** боявся щоб їх не розстріляли, але мати заспокоїла хлопця пообіцявши, що ніхто не буде стріляти.

Пішов до Сокільницької школи де закінчив 7 класів. В 16 років хлопець пішов на бетонний завод, де важко працював. Після заводу він пішов працювати в друкарню. Освіту здобув середню технічну. За спеціальністю – поліграфіст. В армії він не служив через поганий зір.

Тато Марко Олександр народився в 1972 році у м. Львів, Україна. За національністю українець. Шанує українські традиції та підтримує їх. В дитинстві він мріяв стати архітектором. За віросповіданням є греко-католиком. Завдяки хорошому матеріальному положенню батьків **Марко Олександр** здобув вищу освіту за спеціальністю інженер-фізик. Завдяки своїй

наполегливості та працьовитості він побудував магазин, та став бізнесменом в Сокільниках. Завдяки великій довірі людей він став депутатом сільської ради. Йому подобається допомагати людям. Марко Олександр постійно допомагає воїнам які знаходяться на передовій. Репресій не зазнавав.

Брат тата Марко Андрій народився в 1967 році у м. Львів, Україна. За національністю українець. За віросповіданням є греко-католиком.

В дитинстві Марко Андрій мріяв стати математиком. Брат тата здобув вищу освіту за спеціальністю програміст. Так склалася доля, що він також має свій продовольчий магазин, де він займається обліком. Марко Андрій пройшов службу в радянській армії з 1987-1989р. Репресій не зазнавав.

Син дідусевого брата Євгена Марко Ігор народився в 1956 році в м. Одеса. В дитинстві він мріяв керувати літальними апаратами. За національністю українець. За віросповіданням є греко-католиком. Здобув середньо-спеціальну освіту за спеціальністю будівельник. На жаль, за станом здоров'я він не зміг стати льотчиком. Марко Ігор пройшов службу в радянській армії з 1976-1979 р. Є членом партії КУН. Репресій не зазнав.

Син дідусевого брата Марко Богдан Євгенович народився в 1962 році в с. Сокільники, Львівська обл., Україна. За національністю українець.

За віросповіданням є греко-католиком. Здобув середньо-спеціальну освіту, за спеціальністю майстер будівельник. Марко Ігор пройшов службу в радянській армії з 1983-1986 р. Репресій не зазнавав.

Донька дідусевої сестри Розалії Костюченко Галина (Гривняк)

народилася в 1957 році в с. Сокільники, Львівська обл., Україна. За національністю українка. За віросповіданням є греко-католичкою. Здобула середньо-спеціальну освіту за спеціальністю бухгалтер. Репресій не зазнавала.

Син дідусевої сестри Розалії Гривняк Богдан народився в 1962 році в м. Львів.

За національністю українець. За віросповіданням є греко-католиком. Здобув вищу освіту за спеціальністю інженер. Звання лейтенанта (не служив). Репресій не зазнавав

Син дідусевого брата Мар'яна Марко Юрій народився в с. Сокільники, Львівська обл., Україна.

За національністю українець. За віросповіданням є греко-католиком. Здобув середню освіту за спеціальністю майстер електрозварювальник. Служив в радянській армії. Репресій не зазнав.

Дочка дідусевого брата Мар'яна Падик Галина (Марко).

Народилася в 1957 році в с. Сокільники, Львівська обл., Україна. За національністю українка. За віросповіданням є греко-католичкою. Здобула вищу освіту за спеціальністю бухгалтер. Репресій не зазнавала.

Марко Соломія Олександрівна народилася в м. Львів, за національністю українка. За віросповіданням є греко-католиком. Є студенткою. Репресій не зазнавала.

Сестра Марко Юстина Олександрівна народилася в м. Львів, за національністю українка. За віросповіданням є греко-католиком. Є ученицею (середня неповна). Репресій не зазнавала.

Сестра Марко Анастасія Олександрівна народилася в м. Львів, за національністю українка. За віросповіданням є греко-католиком. Є ученицею (початкова освіта). Репресій не зазнавала.

Двоюрідний брат Марко Захар Андрійович народився в м. Львів, за національністю українець. За віросповіданням є греко-католиком. Освіта вища. За спеціальністю є виконроб. Репресій не зазнавав.

Двоюрідний брат Марко Юрій Андрійович народився в м. Львів, за національністю українець. За віросповіданням є греко-католиком. Освіта вища. За спеціальністю програміст. Репресій не зазнавав.

Троюрідна сестра Тимошенко Роксолана Богданівна народилася в м. Львів, за національністю українка. За віросповіданням є греко-католиком. Освіта незакінчена вища. Є підприємцем. Репресій не зазнавала.

Троюрідна сестра Тимошенко Мар'яна Гриповець народилася в с. Сокільники, за національністю українка. За віросповіданням є греко-

католиком. Освіта середня-спеціальна. Працює продавцем консультантом.
Репресій не зазнавала.

Троюрідна сестра Оксана Завіська народилася в с. Сокільники, за національністю українка. За віросповіданням є греко-католиком. Освіта вища. Є домогосподаркою. Репресій не зазнавала.

Троюрідна сестра Гривнек Бажана Богданівна народилася в м. Львів, за національністю українка. За віросповіданням є греко-католиком. Освіта незакінчена вища (студентка). Репресій не зазнавала.

Троюрідний брат Тарас Марко Богданович народився в с. Сокільники, за національністю українець. За віросповіданням є греко-католиком. Освіта вища. За спеціальністю є програміст. Репресій не зазнавав.

Троюрідний брат Назар Марко Богданович народився в с. Сокільники, за національністю українець. За віросповіданням є греко-католиком. Освіта незакінчена вища (студент). Репресій не зазнавав.